

ΕΛΛΑΔΑ αρία ή μεσογειακή;

Ο αγώνας ανάμεσα σε δύο ιστοριογραφικά πρότυπα.

Το καλοκαίρι του 1982 παρουσίαστηκε στις σελίδες του *New York Review of Books* μια ενδιαφέρουσα αντιπαράθεση απόψεων. Τέσσερα χρόνια νωρίτερα ο Παλαιστίνιος Edward Said, φιλολογικός κριτικός και ιστορικός, είχε δημοσιεύσει το *Orientalism*, στο οποίο αμφισβήτησε την αντικειμενικότητα των ευρωπαϊκών σπουδών για την «Ανατολή». Ο Said υποστήριζε, ότι ο οριενταλισμός, εκτός του ότι δεν διαμορφώθηκε από αμερόληπτους επιστήμονες, υπήρξε κυρίως ένα αυτοτροφοδοτούμενο σύστημα, που αναπτύχθηκε σε συνδυασμό με το δυτικό ιμπεριαλισμό, του οποίου και υπηρετούσε σημαντικές λειτουργίες. Η δημοσίευση αυτή ξεσήκωσε μεγάλο ενθουσιασμό μεταξύ των ορθοδόξων οπαδών της θεωρίας και πήρε την επίσημη της απάντηση, τον Ιούνιο του 1982, από τον εξέχοντα ιστορικό της Μέσης Ανατολής Bernard Lewis, με το κείμενο-αντεπίθεση που δημοσιεύθηκε στο *New York Review of Books*.

Martin Bernal
Σινολόγος

O Lewis χρησιμοποίησε την τακτική του *reductio ad absurdum*: παρουσίασε μια υποθετική κατάσταση, στην οποία οι Νεοελλήνες θα αντιδρούσαν σ' αυτό που έθλεαν ως προκαταλήψεις της κλασικής επι-

στήμης εις βάρος τους και γι' αυτό θα επιζητούσαν να την ανατρέψουν. Ισχυριστήκε, ότι κατι ανάλογο συμβαίνει με τους σύγχρονους Αραβες αντιρρήσεις, που αρνούνται την επιστημονική αντικειμενικότητα του

οριενταλισμού, θέση καθαρά γελοια. Ο Said απαντώντας στον Lewis στις 12 Αυγούστου, στο ίδιο περιοδικό, υποστήριξε, ότι δεν μπορούσε να γίνει καμιά σύγκριση ανάμεσα στην καθαρή επιστήμη των κλασικιστών

και στη χρησιμοποίηση του οριενταλισμού ως υπηρέτη του υπεριαλισμού. Και προσωποποιήση την αντίθεση αυτή, για παράδειγμα, στο μεγάλο, φιλέλευθερο Γερμανό ελληνιστή Wilamowitz-Moellendorf και στον «οριενταλιστή» καθηγητή Millson, τότε λαρσανίνο κυβερνήτη της Δυτικής Οχθής. Έτσι, πάρα τη θεμελιακή τους αντίθεση σε σχέδιον καθε άλλο μένει, τόσο ο Lewis όσο και ο Said συμφωνώνταν στο βασικό σημείο, ότι η επιστήμη των κλασικών αποτελείσθηκε την εποικοτή της ανεπιρρεαστής, αντικειμενικής επιστήμης.

Στο πρόσφατο δημοσεύμενό διάλιο μου *The Fabrication of Ancient Greece* 1785-1985, που είναι ο πρώτος τόμος μας τριλογίας με τον τίτλο *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilisation*, στόχος είναι η κατόρθωση της παροπάνω απομνήσης. Στο διάλιο αυτό υποστηρίζω τη θέση, ότι η γερμανική ακαδημαϊκή παιδεία του Altersbewusstseinschaft, δηλαδή της αρχαιογνωσίας – γνωστή στην Αγγλία ως «classics» – όχι μόνο δέντη επουωδός και αποσπασματική, αλλά και υπέρ της επικεντρού του πολιτισμού της Βόρειας Ευρώπης κατά το 19ο και 20ο αιώνα και συχνά προσέλαβε εντόνη «πολιτική» ωφέλη. Η κλασική παιδεία ενσωμάτωσε κοινωνικά και πολιτιστικά σχήματα στην κοινωνία και τα ανάγαγε στο παρελθόν για να προσφέρει, έτσι, ισχυρή υποστήριξη στην ιδέα, πως η Ευρώπη υπερέχει όλων των άλλων ηπειρών, πράγμα που δικαιώνει φυσικά τον υπεριαλισμό ή την νεο-αποικιοκρατία ως *missions civilisatrices*.

Για την ανάλυση αυτών των επιστημονικών και πολιτικών εξελίξεων δρήκο χρήσιμο να ξεχωρίσουμε δύο σχήματα, δύον αφορά στην προέλευση και διαμόρφωση της Αρχαϊκής Ελλάδας, που το ονόμασα το «Αρχαϊο». Το «Αρχαϊο» πρότυπο, από μας έχουν μορφωθεί με βάση το δευτέρο, ίστορια, υποστήριξη στην εποχή των Λέυκων ή «Καύκαιοι» και αναμφιστήτη όχι «Στριμετές» ή «Αφρικανοί», πολύ λίγα πράγματα είναι γνωστά γι' αυτούς τους «Προέλληνες», αν αφαιρέσουμε σαα συμπεριλουνόμενα από τη υποτιθέμενα πολλά γλωσσολογικά κατάλοιπα του πολιτισμού τους στην ελληνική

γλώσσα και στα κύρια ονόματα. Κανείς δεν διερωτάται γιατί, αν και τα ελληνικά είναι ινδοευρωπαϊκή γλώσσα, περιέχουν ενα υπερβολικό μεγάλο ποσοστό μη ινδοευρωπαϊκών στοιχείων. Είναι σαφές, ότι το φαινόμενο αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το «Άριο» πρότυπο με το ουλογισμό, ότι τα μη ινδοευρωπαϊκά στοιχεία αντίκουν στους Προελλήνες, ώστε το γλωσσολογικό σχήμα αποδυναμώνει τον ιχθυσμό, ώστε η ελληνική υπήρχε μια ομοιογενής γλώσσα ή ότι οι Έλληνες ήραν καθαρούς «Ινδοευρωπαίοι» ή «Άριοι». Αντίθετα, το «Άριο» πρότυπο προτείνει, ότι ενώ η γλώσσα ήταν προϊόν μήπες, δύο οι εισιθεροί ήσαν «φυλετικά καθαροί», η δε κατάκτηση πραγματοποιήθηκε από μια ανώτερη «ράτσα». Με τον τρόπο αυτό η εικόνα που δημιουργεύεται είναι διαφορετική απ' αυτήν, για παράδειγμα, της κατάκτησης της Ινδίας από Άριους, αφού οι γενενείς εκεί ήραν «οκουρόχρωμοι» κι έτσι, μακροπρόθεσμα, η κατάκτηση οδήγησε στη «φυλετική παρακμή» των κατακτήτων. Η καταγωγή των κατακτών της Ελλάδας παραλλίσθηκε με την καταλύση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από τους Γερμανούς που, συμφωνά με την άποψη του 19ου αιώνα, μετέγγιαν νέα αλκή στον κελτικό και ρωμαϊκό ευρυποτικό πλήθυσμα.

Το «Άριο» πρότυπο για την Ελλάδα συνέφερε κατάλληλα τους ρατσιστές του 19ου και 20ου αιώνα, αν και το γεγονός αυτό δεν υπονοούνταν αυτούτα την άποιστη του πρότυπου. Ενώ ομάς οι γερμανικές επιδρομές υπήρχαν ιστορικά γεγονότα – ακούμα και η κατάκτηση της Βόρειας Ινδίας από Άριους στηρίζεται σε ισχυρές μυθολογικές αποδείξεις – μια ανάλογη παράδοση απουσιάζει στις περίπτωση της Ελλάδας. «Όπως γράφει και ο κλασικιστής των αρχών του 20ου αιώνα J.W. Burry στο *Bioblio* του *A History of Greece*, που παραμένει αξέπερατο:

«Η αληβίνη πατρίδα των Ελλήνων, πριν να κυριαρχήσουν στην Ελλάδα, είχε έθεωρασε στη μνήμη τους και θεωρούσαν την Ανατολή και όχι το Βορρά ως τον τόπο από τους καποιους πρόγονους τους είχαν μεταναστεύσει». Από τους οι Burry πιστεύειν ως λανθασμένη μνήμη, εγώ το ονομάζω Αρχαϊο πρότυπο. Τόύτο το ιστορικό σχήμα αναφέρεται από τους Αισχύλο, Ευριπίδη, Ηρόδοτο, Ισοκράτη, Διόνυσο το Σκέλο, Παυσανία και άλλους. Παραλείπεται από ένα ή δύο άλλους ιστορικούς και μόνο ο Πλούταρχος το αρνείται σ' ένα έσποπτα κακίας, όπως γενικά πιστεύεται, κατά του Ηρόδοτου. Σε

άλλα του κείμενα ο Πλούταρχος παραδέχεται το βαθύ πολιτιστικό χρέος της Ελλάδος προς την εγγύς Ανατολή. Θεωρούσε ως αναμφισθήτη ο αέωνα, για παράδειγμα, το ότι η ελληνική θρησκεία κατάγεται από την Αίγυπτο.

Σύμφωνα μ' αυτό το Αρχαϊο Πρότυπο, η Ελλάδα είχε κάποτε κατοικηθεί από πρωτόγονους φυλές, Πελασγούς, και άλλους. Εποικισθήκε από Αιγύπτιους και Φοινίκες που έκτισαν πόλεις και εκπολίτισαν τους αυτόχθονες. Οι Φοινίκες, για παράδειγμα, έφεραν σ' αυτή τη χώρα το αλφαριθμητικό, ενώ οι Αιγύπτιοι διδάσκαν τους Πελασγούς διάφορα πράγματα, όπως την τεχνήτη άρδευση, τα ονόματα των θεών και το τυπικό της λατρείας τους.

Το Αρχαϊο Πρότυπο μέχρι το τέλος του 18ου αιώνα δεν αμφιστήρηκε σοβαρά. Στη δεκαετία, όμως, του 1820 παραμερισθήκε, όταν οι Βορειοευρωπαῖοι μελετητές άρχισαν να αρνούνται τους αποικισμούς και να ελαχιστοποιούν τις αιγυπτιακές και φοινικικές επιδράσεις στον πολιτισμό της Ελλάδας. Οι ιστοριογράφοι κέκαυτές εξελίξεις δεν μπορούν να συνδέθουν με την παρούσα νέων αποδεικτικών στοιχείων, όπως οι μεγάλες ανακαλύψεις του 19ου αιώνα. Η πρώτη αρχαιολογία της εποχής τους Χαλκού στην Ελλάδα από το Schliemann και η αποκρυπτογράφηση της αιγανοειδούς γραφής θρίασκονται χρονικά πολλές δεκαετίες μετά την αλλαγή των πρωτότυπων, ενώ η ανάγνωση των ιερογλυφικών από τον Champollion έγινε υπερέτα αποδεκτή από τους κλασικιστές στη δεκαετία του 1850. Γι' αυτό, τα αίτια της ανατροπής του Αρχαϊού Προτύπου πρέπει να αναζητηθούν όχι στις εσωτερικές εξελίξεις των επιστημών αυτών καθ' αυτών, αλλά στο Zeitgeist ή στο πνευματικό κλίμα της εποχής. Τα χρόνια από το 1815 έως το 1830 υπήρχαν για τη Βόρεια Ευρώπη εξαιρετικό σημαντικά, τόσο για τον πολιτικό τους συντριπτισμό, όσο και για τη θρησκευτική αναγέννηση που οπημώθηκε τότε. Έτσι, το αντιδραστικό πνεύμα κατά της Αρχαϊκής Αιγύπτου θα έπρεπε να ερμηνεύεται με βάση τις απόψεις των Freemasons – βλέπε, ο Μαγειένος Αυλός – που εθεωρούντο από τους αντιδραστικούς ως τη πεμπτοποία της Γαλλικής Επανάστασης και τη κινητηριασμένη δύναμη της αντιχριστιανικής «θρησκείας» της λογικής.

Μακροπρόθεσμα, πάντως, το Αρχαϊο Πρότυπο καταστράφηκε όχι διότι αποτελούσε καπού ειδίους απειλή για το χριστιανισμό, αλλά επειδή κατά το 19ο αιώνα κυριαρχούσε σ

ρομαντισμός, ο ρατσισμός και η έννοια της προδόσου. Η κίνηση του ρομαντισμού ήταν σημαντική, διότι στην επίλεξη του κατά του Διαφωτισμού έδινε έμφαση στην ιδιαιτέρητη και στη σπουδαίωτη του τόπου και της συγγένειας για τη διαμόρφωση ενός πολιτισμού. Οι ρομαντικοί πρωτιστούσαν μικρές κοινωνίες, που υποτίθεται πώς μπορούσαν να πρωθυπόθουν την αρετή καλύτερα παρά οι μεγάλες αυτοκρατορίες, όπως η Ρώμη, η Κίνα και η Αιγύπτος που είχαν προκαλέσει το θαυμασμό κατά την εποχή του Διαφωτισμού. Οι ρομαντικοί πιστεύουσαν επίσης, ότι η αρετή μπορούσε να δημιουργηθεί ελέγχοντας η προκαλούντας το περιβάλλον, ίδιαιτέρω μεταξύ των αυτού ήταν ψυχρό και ορεινό αλλά και θρεπτικό, όπως η Σκωτία και η Ελβετία. Επομένως, οι Ελλήνες, που μόλις τότε άρχιαναν να τους αντιμετωπίζουν ως ίδιαιτερα νέαντες θάρρηπες, κατά κάποιο τρόπο, να ήσαν θρεπτοί και να μην έχουν πολιτιστικές καταβολές από τη γεμάτη χλιδή, αλλά και παρακμή Ανατολή και το Νότο. Ακόμα, προς το τέλος του 18ου αιώνα η αρχαια Ελλάδα εθεωρείτο, ότι αντιπροσώπευε την παιδική ήλικα της Ευρώπης. Η έννοια αυτή πήγαινε από την περιγραφή του Πλάτωνα, στον Τίμαιο, της συζήτησης του Σολώνα με Αιγυπτίους ιερείς, κατά την οποία του είπαν, ότι «εσίς οι Έλληνες είστε όλοι παιδιά». Από την αρχαιότητα εώς την Αναγέννηση, μια τέτοια ταυτιστική σήμανε ωρερεί πολιτιστική καταδίκη. Μετά το 180, ομως αιώνα έφθασε να σημαίνει έπαινο. Η παιδική ήλικα, ως μια ξεχωριστή, ποιοτική, περιόδος ζωής, ήταν μια καινούρια ανακάλυψη των μέσων του 18ου αιώνα. Δημιουργήθηκε από τη συνάντηση του ρομαντισμού με το νέο πρότυπο της προδόσου και περάσε στην κοινή αντίληψη ως περίοδος αγνότητας, μη ξένουαλκης. Η παραδοσιακή άποψη, πώς η αρχαια Ελλάδα υπήρε το καζάνι μέσω στο οποίο έλιωναν κι αναμείχθηκαν τα εθνικά κράματα της ανατολικής Μεσογείου έγινε ίδιαιτερα απεγχθη.

Ακόμα χειρότερο ήταν το γεγονός, ότι οι πιο ρομαντικοί κατέκτητές, που εθεωρούνταν να είναι οι Αιγύπτιοι και οι Φοινίκες, κατέληγαν να υπαχθούν στην κατηγορία των Αφρικανών και των «Σμήτων». Μια τέτοια εικόνα ήταν εντελώς προσβλητική για το ρατσισμό, που σώρων τα πάντα στο περάσμα του στα τέλη του 19ου αιώνα. Ο θρίαμβος του στηρίχθηκε, δέδοια, και στην ανάγκη της Βόρειας Ευρώπης να δυσφημίσει τους λαούς που επρόκειτο να εξεντωσεί, να σκλαβώσει και να εκ-

μεταλευθεί σε άλλες ηπείρους. Ο ευρωπαϊκός επεκτατισμός και η υπεροφία και αισιοδοξία που απέρρεαν από αυτον ήραν επίσης σημαντικές ίδες στην κυριαρχία της νέας έννοιας της προδόσου, η οποία και επηρέασε θέσεις και προσεγγίσεις όσον αφορά στο Αρχαιο Πρότυπο. Η μεγάλη εποχή της αρχαιότητας της Αιγύπτου και της Φοινίκης είχε ως τότε προσδόδων στην επιπομπή των ιδιοτήτων που πρόσφατα είχαν γίνει τόσο επιβατήτες, δηλαδή, της νιότης και του δυναμισμού. Στη νέα περίοδο, η εικόνα των Ελλήνων άλλαξε: από διαιμεσολάθτες, που μετέφεραν ένα μέρος του πολιτισμού και της ασφορίας της Ανατολής στη Δύση, έγιναν οι ίδιοι δημιουργοί. Στην αρχή του 18ου αιώνα οι αρχαιοί Ελλήνες προκαλούσαν το θυμασμό λόγου του Ομηρού και των άλλων μεγάλων ποιητών τους. Στα μέσα του αιώνα, πριν ταυτεύοντας του Winkelmann, οι καλλιεργούμενοι Ευρωπαίοι αρχίστοιναν να βλέπουν την ελληνική τέχνη ως διαχρονική και αξέπορητη. Τελικά, στη δεκαετία του 1780 οι ιστορικοί της φιλοσοφίας ουμηφωνούσαν, ότι οι Έλληνες ήραν οι δημιουργοί της φιλοσοφίας. Αυτό το προφανές διότι επιτεύγμα της τέχνης και φιλοσοφίας ουδέμενο με τα νιάτα και τη σοφία, που κατά κανόνα συνδέουν την ωριμότητα μιας «φυλής», προσέδωσε στους αρχαιούς Ελλήνες τις ιδιότητες του υπερανθρώπου, αφού αποτελούσαν το πρότυπο των τελείων και ισορροπημένων ανθρώπων. Ο τρόπος αυτούς αντιμετώπισαν των Ελλήνων κυριάρχησε πολύ έντονα στη Γερμανία, όπου και για καπούσιοι άλλους λόγους ο Νεοελληνισμός υποστηρίζεται με ίδιαιτερη πάθηση.

Το 1793, στην καρδιά της Γαλλικής Επανάστασης, ο λαμπρός, νεαρός, αριστοκράτης και πολυμάθης Wilhelm von Humboldt κατέριψε ένα σχέδιο για μια νέα εκπαιδεύση: αυτή, μέσω της οπούσδης του ποι τέλειου λαου που είχε ζήσει ως τότε, δηλαδή, των αρχιών Ελλήνων, θα αποκαθίστασε πεντεματικά ανδρες και γυναίκες που είχαν υποδιάσθει και παραπλήνθει από το μοντερνισμό. Δέκα πέντε χρόνια αργότερα, τη Κυβερνήση της Πρωσίας, μέσα στον πανικό που της είχε δημιουργήσει η ταπεινωτή της από το Ναπολέοντα, ανέθεσε στο Humboldt το σχεδιασμό και την ευθύνη της εκπαίδευσης των λαού της. Από τη θέση του αυτή ο Humboldt κατέριψε

να θεσει σε εφαρμογή πολλές από τις ιδέες του και να καθιερώσει την ανθρωπιστική εκπαίδευση του Γυμνασίου και τα πανεπιστήμια σεμινάρια που επικεντρώνονταν στη μελέτη/επιστήμη της Αρχαιότητας και των Ελλήνων ειδικότερα. Η εκπαίδευση αυτή είχε σαφείς αξιοκρατικές τάσεις και απετέλεσε, έτοι, απειλή για την αριστοκρατία, που ένα μεγάλο μέρος της ήταν αντιθέτως στις καινούριες ίδες. Κατά τον ίδιο τρόπο οι κλασσικές σπουδές στην Αγγλία, ένα βασιστήριο της Αιτερωτισμού, αντιμετωπίσθηκε, ως ο μέσος όρος ανάμεσα στην αντιδραστη και στην επανάσταση. Από την αρχή, πάντως, ο βασικός στόχος των υποστηρικτών της ανθρωπιστικής παιδείας με επικέντρω την αρχαιοελλαδή ήταν να εμποδίσουν να η αποφύγουν μια επανάσταση. Και πραγματικά, η ανθρωπιστική παιδεία υπέρτεισε πολλούς αποτελεσματικά τη διατηρητή του status quo, παρότι τα καποία ελάσσονα προβλήματα από τους ριζοσπάστες, που συνέβουν με τη φιλελληνική κίνηση, για την υποστήριξη του ελληνικού πολέμου της Ανεξαρτησίας του 1821.

Πάντως, ο αυτή την απόσαφια του δημοφιλούς φιλελληνισμού, που εντάθηκε, όπως είναι φυσικό, μετά το 1821, είναι αισιοδοξώτερο ότι το Αρχαιο Πρότυπο επέζησε τόσο πολύ. Η ανατροπή του ήταν εξαιρετικά δυσκολό, ως πολλοί αναγνώρισε και ο Connop Thirlwall, ο πρώτος συγγραφέας ιστορίας της Ελλάδας με τον «καινούριο» τρόπο, σταν έγραψε στα 1830:

«Απαιτούσε πολλή τόλμη να αμφισθήται κανείς μια αλήθεια που είχε καθημερινεί από την αυθεντικαία και είχε για τους πολλά χρόνια κυριαρχήσει χωρίς αμφισθήτη στο νου των ανθρώπων».

Ο ανθρώπος που είχε την τόλμη ήταν ένα από τα πρώτα στοιχεία του εκπαιδευτικού συστήματος του Humboldt, ο Karl Otfried Müller. Έχοντας «επιστημονικό» υπόβαθρο, πράγμα που στερούσαν οι προγούμενοι του, ο Müller υποστηρίζει, ότι οι αναφόρες σχετικά με την εγκατάσταση και τις πολιτιστικές δραστηριότητες των Αιγυπτίων και των Φοινίκων ήταν κατασκευασμά σε υπερέργωντα χρόνους και με κοινή συναίσθετη του αιγυπτιακού, φοινικικού και Ελληνικού ερειπείου και επομένως δεν ήταν αξιόποτες. Επι πλέον, καθώς κανείς από τους δρύλους που δημιουργήσαν το Αρχαιο Πρότυπο δεν μπορούσε να αποδείχθει, οι δρύλοι αυτοί δεν έπειτε να γίνονται πιστούτοι. Υπάρχουν δύο τεχνήσαμα εδώ, το ένα η απαίτηση

«αποδείξης» σ' ένα τομέα, όπου το καλύτερο που μπορούσε να ελπίζει κανείς είναι ο ανταγωνισμός λογικών επιχειρήμάτων. Το δεύτερο, η μετάθεση από τον Müller της ευθυνής μας τέτοιας αποδείξης σ' αυτούς που δεσχόνται τις αρχαίες μαρτυρίες κι όχι σ' εκείνους που τις αμφισβήτησαν. Η θέση αυτή φαίνεται ότι βασισθήκε στο νέο αξίωμα, πως η Ευρώπη ήταν ανέκαθεν ξεχωριστή και ανωτέρω από την Ασία και την Αφρική. Επι. με πειστική αποδείξη ήταν αναγκαία για να δικαώσει κατ' αυτό «αφύσικο», όπως το Αρχαίο Πρότυπο.

Η γρήγορη και πλατεία αποδοχή που είχε η απόφιλη του Müller, που αμφισβήτησε τις επιδράσεις του αιγαπτιακού αποικισμού, δεξίευν πόσο ουσιάτικα είχε αντιληφθεί το πνεύμα της εποχής του. Ομως, η αρνηση του να δεχθεί τη φοινικική επιδράση στην Ελλάδα δεν έγινε τόσο ευκαλό που αποδεκτή. Κατά το μεγαλύτερο μέρος του 19ου αιώνα η εικόνα της καταγωγής των Ελλήνων που κυριάρχουσε, ήταν αυτή που εγώ ονομάζω το «Ευρώπη Αριό Πρότυπο». δεχόταν τις παραδόσεις των Ελλήνων που σχετίζονταν με τους Φοίνικες, ενώ αγνοούσε όλες όφες αφορούσαν στους Αιγαπτίους. Επι. ο γνωστότερος αποικισμός της Ελλάδας από την Αιγύπτων – αυτός που Δανεύου στο Αργός – αποδιδόταν τώρα στους Φοίνικες. Πράγματι, στα μέσα του 19ου αιώνα το ενδιαφέρον και ο θαυμασμός των Βρετανών γι' αυτούς ήσαν ιδιαίτερα αυξεμένα. Άνδρες, όπως ο Gladstone – με πλούσια συγγραφική δραστηριότητα για την πρώην Ελλάδα – συμπαθούσαν αληθινά αυτό το λαό με τα χειροπόίητα προϊόντα και το πετυχημένο εμπόριο, που διάδωσε τον πολιτισμό που πωλούνταν ωραίστα, ενώ έκανε παραλλήλη και δουλευτόριο, σε μικρή μοίρα λιμάκια.

Ο Γαλλικός όρος και η εικόνα της «Perfide Albion» φωτείνει να προέρχεται από το Ρωμαϊκό στερεότυπο της «κακής πιστής» της φοινικικής Καρχηδόνας. Παρ' όλα αυτά, οι Φοίνικες συνέθεταν τότε, όπως και από την εποχή της Αναγέννησης τουλάχιστον, με τους Εβραίους, κυρίως, με τους οποίους, πράγματι, μιλούσαν την ίδια γλώσσα την Χαναναϊκή, και είχαν κοινά θρησκευτικά και άλλα έθιμα. Έτσι, το απόγειο των Φοίνικων στην Ιστορία συμπίπτει απόλυτα με την περίοδο της σχετικής ανεκτικότητάς απέναντι στους Εβραίους, ανάμεσα στην υφεση του

παραδοσιακού μίσους των Χριστιανών για τους Εβραίους και στη σύγχρονη ανάπτυξη του «ψυλετικού» αντισημιτισμού.

Είναι κατά καποτο τρόπο χρήσιμο να δουμε τον αντισημιτισμό ως πολύτελεια. Μια τέτοια πολύτελεια μπορούσαν να τη διαβέσουν οι Βρετανοευρωπαῖοι, όταν ο υπόλοιπος κόσμος ήταν ολότελα συντριψμένος. Έτσι, ενας από τους κύριους παραγόντες της ανδρός του αντισημιτισμού στα 1880 και 1890 ήταν η φορέρη αλαζονεία, που συνδέταν με το Βριαλμό του υπεριαλισμού. Μέσα σ' αυτές οι δεκαετίες η πατέρη στον καθοριστικό ρόλο των Φοίνικων για τη διαμόρφωση του ελλήνικου πολιτισμού κατέρρευσε. Η περίοδος αυτή σημαδέψτει όχι μόνο από την κορύφωση του υπεριαλισμού και την υπόθεση Dreyfus, αλλά και από τη δημοσίευση αρθρών με μεγάλη απήχηση, που αρνούνταν την ύπαρξη αποικιστών στη μεματητική επιδράση στη διαμόρφωση της Ελλάδας, εκτός αυτής που προερχόταν από την Ευρώπη. Το Ευρώπη Αριό Πρότυπο, πάντως, επέδρεψε μερική στη δεκαετία του 1925-1935, όποτε οι «Σταμάτες», Εβραίοι και Φοίνικες, ποδεύθητηκαν σταθερά έξω από τη σφαίρα του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Υπευθύνομοι γι' αυτή την αντιτεωπώση ήταν οι ακολουθοί δύο λογοί: η θεωρητική και πραγματική σημασία του ρόλου των Εβραίων στη Ρωμαϊκή Επανάσταση και στο Διεύθυντη Κομμουνισμό. Κι ακόμα, η υπερθρόνη αποτελεσματική και αλαζονεία, που αναφέρθηκε πάνω.

Εννο διατρέπω την απώφη μου, ότι οι «Εωτερικές» δυνάμεις που ήρθη περιγράφουν πάντας οι κυριοί λόγοι για την αλλαγή προτύπων και οι μοναδικοί για την καταστροφή του Αρχαίου Προτύπου, υπήρχε ακόμα και ένα άλλο «εωτερικό» αίτιο για τη δημιουργία του Αριό Προτύπου στα 1830 και 1840. Αυτό απέρρευσε από την επεξεργασία της Ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας και της ουλόγυρης απόησης, ότι θα ἐπέτρεπε να ειχει τα πάρετε κάποια μόνο Πρωτο-Ινδοευρωπαϊκή γλώσσα, που πιθανώς μίλισαν στα δύο είδη στη θρησκευτική και οικονομική ζωή της Μαύρης Θάλασσας. Ετσι, αν τα Ελληνικά ήραν μια Ινδοευρωπαϊκή γλώσσα θα ἐπέτρεπε να έχουν εισαχθεί σε κάποια φάση από το Βορρά. Με βάση την υπόθεση αυτή ήταν δυνατόν να στηρίξει κανείς με «Αριό επιδρόμη» στην Ελλάδα, πάρα πάντως απούσα κάθε αρχαιολογικού στοιχείου ή αρχαίας μαρτυρίας και να ικανοποιηθεί έτσι έχων απαιτήσεις.

Η καταστάση αλλάζει θεαματικά από το 1945 λόγω της θητικής κρίσης που

δημιουργήσαν οι συνέπειες του αντισημιτισμού, κυρίως, με το ολοκαύτωμα των Εβραίων. Ακόμα πιο σημαντικό στοιχείο ήταν τη σύγχρονη ανάδοση του «Τρίτου Κόσμου» και του Ιαραχή ως προμαχώνα του υπεριαλισμού ή του «Δυτικού Πολιτισμού». Όλες αυτές οι μεταβολές συνέτειναν στην εκ νέου αποδοχή των Εβραίων ως Ευρωπαίων, και αυξήσαν την αυτοπεποίθηση των Εβραίων, όπως φανερώνουν οι Σωνιάρης και η θρησκευτική αναγέννηση. Υπήρξε ακόμη και μια μικρότερη κίνηση για την αποκατάσταση της φήμης και σημασίας των Φοίνικων. Έτσι, από τη δεκαετία του 1960 γινόνται προσπάθειες για να αποκτήσει ξανά ισχύ το Ευρώπη Αριό Πρότυπο. Η αντίδραση των «εξτρεμιστών» φαινεται να προέρχεται κατά κύριο λόγο από την αδιανομοθητή αποδοχή και το σεβασμό για την αυθεντική, που είναι ιδιαίτερα αυξημένα σε τέτοιες «παραδοσιακές» επιστήμες, όπως οι κλασσικές πουσεδές και η Ιστορική Γλωσσολογία. Παρ' όλ' αυτά, οι υποστηρικτές του Ακραίου Αριό Προτύπου έχουν εδαφεύσει τόσο από την αλλαγή του κλίματος της διανόσης, όσο και από τις αυξανόμενες αποδείξεις για την επιδράση των Αιγαπτίων και λεβαντινών στο Αιγαίο κατά την υπέρτερη εποχή του Χαλκού και την πρώιμη Εποχή του Σιδήρου. Οι Ευρείες Αριάνιτες – με επικεφαλής κυρίως Εβραίους μελετητές – κερδίζουν τώρα έδαφος και σίγουρα θα πετυχών το στόχο τους ως το τέλος του αιώνα. Η αποκατάσταση του Αρχαίου Προτύπου, σε μια πιο δελτιώμενη μορφή, θα απαιτήσει κάποιο παραπονήσιο χρόνο.

Ακόμα κι αν δεχθεί κανείς το επιχείρημα που παρατέθηκε εδώ, στη η επινόηση του Αριό Προτύπου βασίσθηκε στην ιδέα που τώρα θα θεωρούσαμε ως «αμάρτυρα» η σφάλμα του φυλετισμού και αντισημιτισμού, δεν σημαίνει ότι το Αριό Πρότυπο παιει να έχει αέρα. Πολλές εξαιρετικά καρποφόρες θεωρίες – όπως αυτή του Δαρβίνου – αναπτύχθηκαν για λόγους που θεωρήθηκαν αργότερα αρκετά αμφισβήτησιμοι. Δεν υπάρχει, πάντως, αμφιθύλια, ότι το Αρχαίο Πρότυπο απορριφθήκε όχι επειδή είχε ενδογενή ελάττωμα, αλλά διότι δεν ταίριαζε με την Weltanschauung, την κοσμοθεώρηση, του 19ου αιώνα. Το Αριό Πρότυπο είχε το πλεονέκτημα, ότι τα ταύτισε την ελληνική ιστορία με δι. τι εθεωρείτο ως παγκόσμια ιστορική αρχή της ανιδότητας των φυλών. Η εξωτερική αυτή «πλεονασματική επελήγηματική αέρια» – για να χρησιμοποιησον το όρο του φιλοσόφου των επιστη-

μών Imre Lakatos – επέτρεψε στο Άριο Πρότυπο να υπερκέρασει το Αρχαιό. Έτσι, σήμερα, ενώ δεν συντρέχουν αρκετοί λόγοι για να εγκαταλείψει το Άριο Πρότυπο χωρίς πολλές αντιδράσεις, φάίνεται να υπάρχει πρόσφορο έδαφος για να ξαναρχίσει ο ανταγωνισμός ανάμεσα σ' αυτό και στο Αρχαιό, που εμφανίζεται βελτιωμένο με τις μέτα το 1825 αποκαλύψεις, για να πειθούμε ποιοι από τα δύο πρότυπα έχει μεγαλύτερη αποδεικτική αξία.

Ο ανταγωνισμός δεν γίνεται κάτω από συνήθηκες δεδιάστητες, αλλά με αντιπαράθεση λογικών επιχειρημάτων και κρίνεται από τις αποδείξεις που παρέχουν γραπτές πηγές από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού και τη συγχρόνη τους αρχαιολογία, η γλώσσα, τα τοπωνύμια, τα θεῖκα και μυθολογικά ονόματα και το τυπικό λατρείας της θρησκείας. Σε κάποιες περιπτώσεις – όπως οι γραπτές πηγές και η αρχαιολογία – η αποδείξη οδηγεί απλά προς το Αρχαιό Πρότυπο. Στις άλλες, υποστηρίζει το τελευταίο αυτό αδιάσειστα. Πάντως, αν και ο ανταγωνισμός αυτός οικιαράφεται στην εισαγωγή του τόμου 1 της *Black Athena*, τα ολοκληρωμένα επιχειρήματα παρουσιάζονται στον τόμο 2, *Greece Aryan or Mediterranean? The Egyptian and West Semitic Components of Greek Civilization*.

Κανείς δεν αμφιβολεί τα επιτεύματα των πρώιμων Ινδοευρωπαϊν γλωσσολόγων ή ότι παρά τις πολλές ζενικές επιδράσεις και τα στοιχεία, που προαναφέρθηκαν, τα ελληνικά είναι βασικά μια ινδοευρωπαϊκή γλώσσα. Έτσι, θα υποστηρίζα όχι μια πλήρη αποκατάσταση του Αρχαιού Πρότυπου, αλλά την καθίερωση μιας σύνθετης που θα ενωμαπόντων τα γλωσσολογικά συμπέρασμα του 19ου αιώνα και θα προσάρμοζε μερικές χρονολογίες, που αποδόσεις δεχόμαστε, στις αποδείξεις που προσφέρει η αρχαιολογία του 20ου αιώνα. Παρ' όλ' αυτά πιστεύω, ότι το νέο αυτό σχήμα θα ήταν πλησιέστερο στο Αρχαιό παρά στο Άριο Πρότυπο, αφού δεχεται ότι υπήρξε εγκατάσταση Αιγυπτίων και Φοινίκων και μαζικές και ουσιώδεις πολιτιστικές επιδράσεις στο Αιγαίο από την Εγγύς Ανατολή.

Συμπερασματικά υποστηρίζω, ότι η εικόνα της Αρχαίας Ελλάδας χρειάζεται ριζική επανεκτήση και ότι θα έπρεπε να στραφούμε από την εικόνα νένος πολιτισμού που ξεπήρισε – όπως η Αθήνα από το κεφάλι του Δία – παρένεσ και τέλεια διαμορφωμένος σε μια άλλη εικόνα, στην οποία η Ελλάδα αναπτυχθήκε στο σημείο συνάντησης της Ευρώπης

και της Μέσης Ανατολής ως ένας πολυμερής και απόλυτα εκλεκτικός πολιτισμός. Το μεγαλείο και η απίστευτη λαμπρότητα του ελληνικού πολιτισμού στην αρχαιότητα δεν είναι το αποτέλεσμα απομόνωσης και πολιτιστικής καθαρότητας, αλλά πυκνών επαφών και ερεθίσματων από τους πολλούς γειτονικούς λαούς στους οποίους ήδη επεργενόταν γηγενείς του Αιγαίου. Από αυτό το τοπό της καρποφόρας μίζης διαμορφώθηκαν σε αρμονικό συνδυόντος όλοι οι μεγάλοι πολιτισμοί της Ελλάδας, δηλαδή, ο Μικηναϊκός, Κλασσικός, Ελληνιστικός, Βυζαντινός και ο Συγχρονος.

Η σονιζόμενη -Καθόδος των Δωριεών-, που γνωστή ως «Η Επιστροφή των Ηρακλείων» στην αρχαιότητα αντιπροσωπεύει τη μετακίνηση μας φυλών μεσαν ίδια την Ελλάδα, από τα βορεία στα νότια. Πολύ λιγοί μελετητές αρνούνται πραγματικά, από την Προ-Βαρύκος πολυβολής της Νοτιάς Ελλάδας που ελληνόφωνος. Στην αντιβέτη περιπτώση όχι μόνο θα απερρίπτεται τη διεξαρτηκή πειστική αναγνώση της Μικηναϊκής Γραμμικής γραφής Β, ως γραφής ελληνικής, αλλά και θα μετετρέψουν τους Ομηρικούς πρινες, που έζησαν πριν από την επιστροφή των Ηρακλείων, σε μη Ελλήνες. Αυτή είναι μια θυσία που ελάχιστοι φιλελλήνες ή κλασικιστές είναι διστεβέμενοι να κανουν.

Greece Aryan or Mediterranean? The Struggle Between two Historiographical Models.

M. Bernal

In the summer of 1982, an interesting debate took place in the pages of the *New York Review of Books*. Four years earlier, the Palestinian literary critic and historian Edward Said had

published *Orientalism*, in which he challenged the objectivity of European studies of the «East». Said argued that far from being shaped by disinterested scholarship Orientalism was largely a self referential system that had developed in conjunction with Western Imperialism for which it served important functions. The publication caused a furor among the orthodox and, in June 1982, there came the official response. Writing in the *New York Review of Books*, the eminent historian of the Middle East Bernard Lewis counterattacked.

Lewis used the tactic of *reductio ad absurdum*. He put forward a hypothetical situation in which the modern Greeks were to object to what they saw as the biases of classical scholarship and therefore sought to overthrow it. He proposed this as analogous to modern Arab malcontents denying the scholarly objectivity of orientalism. Thus the latter charge was clearly ridiculous.

In his response to Lewis in the *New York Review of Books* of the 12 August, Said argued that there was no comparison between the pure scholarship of the classicists and the use of orientalism as a handmaiden of imperialism. He contrasted the great, liberal German Hellenist Wilamowitz-Moellendorf and the «orientalist» Professor Milson, then Israeli governor of the West Bank. Thus, despite their fundamental opposition to each other on almost every other issue, both Lewis and Said were agreed on the fundamental point that the discipline of classics was the epitome of disinterested, objective scholarship.

My recently published book *The Fabrication of Ancient Greece 1785-1985*, which is the first volume of a trilogy called *Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilisation* is an attempt to challenge this assumption. In it, I argue that far from being detached and peripheral, the German academic discipline of *Altertumswissenschaft*, transposed into England as «classics», has been central to Northern European culture in the 19th and 20th centuries and that it has usually been highly «political». Classics has incorporated social and cultural patterns in society as a whole and has reflected them back, to provide powerful support for the notion of Europe's possessing a categorical superiority over all other continents, which in turn justifies imperialism or neo-colonialism as *missions civilisatrices*.